

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ—15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

1927

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 44
ΑΘΗΝΑΙ

“ ΕΤΣΙ ΓΡΑΦΕΤΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ,”

Ἰδιαιτέραν ἐργασίαν, ἢ ὅποια συστηματικῶς δὲν ἔγινεν ἀκόμη, ἀποτελεῖ ἡ ἐξ ακρίβωσις τῆς προελεύσεως καὶ τοῦ δημιουργικοῦ λόγου τῶν παροιμιῶν καὶ ἰδίως τῶν παροιμιωδῶν ἐκφράσεων.

Εἰς αὐτὰς καταλέγεται καὶ τὸ δι' οὗ ἐπιγράφομεν τὸ σημεῖωμα τοῦτο: « Ἔτσι γράφεται ἡ Ἱστορία ».

Ποῖος ἐπρωτόγραφε τὴν φράσιν καὶ κατὰ ποῖαν περίστασιν; Ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἀγνοοῦμεν. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον γνωρίζομεν, τὸ καταφανὲς ἄλλως τε, εἶναι ἡ ἔννοια τὴν ὅποιαν συνοψίζει ἡ παροιμιώδης αὕτη ἐκφρασις καὶ ἰδίως ἡ ἑἴς αὐτῆς ἐκδηλουμένη πεποιθήσις, ὅτι τὰ ἱστορικὰ ἔργα στηρίζονται ἐπὶ ἀνακριβῶν πληροφοριῶν καὶ ἰδίως ἐπὶ μεροληπτικῶν κρίσεων.

Καὶ πρῶτον ἄς ἐξετάσωμεν βοηθητικῶς ποῖα ἰδέα φαίνεται ὅτι ἐπικρατεῖ κοινῶς περὶ τῆς ἀξίας τῆς Ἱστορίας καὶ περὶ τῆς εἰς τὰς ἐπιστήμιας θέσεώς της.

Παρευρέθη καποτε εἰς μίαν ἱστορικὴν ἐπὶ τόπου διάλεξιν. Ἐνώπιον τοῦ διαλεγομένου ὑψοῦτο τὸ ἐρείπιον καὶ περὶ αὐτὸν συνεκεντροῦντο οἱ ἀκροαταὶ του, πατοῦντες ὑπὸς καὶ ἐκεῖνος, ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ ἐδάφους τὸ ὅποιον ἐπλακίσινε τὸ μνημεῖον. Εἰς δύο σημεῖα τῆς διαλέξεως οἱ ἀκροαταὶ ἐχειροκρότησαν τὸν ὁμιλητὴν καὶ εἰς τὸ τέλος τὸν συνεχάρησαν.

Κατόπιν οἱ ἐκδρομεῖς διεσπάρησαν, διαιρεθέντες καθ' ὀμίλους αὐτοσχεδιασθέντας ἢ προσχεδιασθέντας.

Κέντρον τοῦ κεντρικοῦ ὀμίλου ἦτο ὁ ὁμιλητής, ὁ ὅποιος κατεβρόχιζεν ἤδη τὰ προσφερόμενα προγευματικά με πολλὴν ὄρεξιν.

Ἐπῆρξαν ὅμως καὶ καμμιά δεκαριά ἀπὸ τοὺς ἐκδρομεῖς, οἱ ὅποιοι ἀθουρόβως εἰσῆλθον μέσα εἰς τὸ ἐρείπιον, παρακολουθοῦντες κάποιον, τὸν ὅποιον εἶχαν παρακαλέσει νὰ ἀναπτύξη εἰς αὐτοὺς τὸν χαρακτηρίζοντα τὸν χρόνον τῆς δημιουργίας καὶ τὴν ἀντίληψιν τῆς τότε τέχνης οἰκοδομικῶν τοῦ παλαιοῦ μνημείου ρυθμόν. Ἐπίσης τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν περισωθεισῶν τοιχογραφιῶν καὶ τῶν εἰκόνων τοῦ τέμπλου. Ἐπῆρχε καὶ ἓν εἰκόνημα καταστόλιστον ἀπὸ κορδελίτσας καὶ ἀσημένια μικροαναθήματα, τεχνοπρόπιας τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.

Εἰς τὸν ὀμιλον αὐτὸν δὲν διεκρίνετο ἡ ἀνοικτόκαρδη ἐκφρασις τῆς φυσιογνωμίας τῶν ἀκροατῶν τοῦ πρώτου ἀφηγητοῦ, οὔτε διέλαμπεν ὑπόλειμμά τι τοῦ διαχυτικοῦ τῶν συγχαρητηρίων ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλ' ἐπεκράτει προσοχή, ἐνωτισμὸς καὶ σκέψις.

Εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ μικροῦ αὐτοῦ κύκλου ὁ τῆς διαλέξεως ὁμιλητής, ἂν δὲν εἶχε ριφθῆ εἰς τὰ βάθη ὅπου κατοικεῖ ἡ λήθη, εἶχε πάντως τοποθετηθῆ εἰς πολὺ κατωτέραν βαθμίδα τοῦ ἐρμηνευτοῦ.

Ὁ πρῶτος ἦτο ἱστοριογράφος, ὁ δεῦτερος ἐπιστήμων. Ὑπάρχει λοιπὸν διάκρισις μεταξὺ ἐνὸς συγγραφέως καὶ ἐνὸς ἐπιστήμονος;

Ἴδου ἐρώτησις ἀξία κάποιας προσοχῆς.

Ἡ κοινὴ ἀντίληψις, ἢ ὅποια φθάνει εἰς ἐκδηλούμενα συμπεράσματα χωρὶς καὶ νὰ προηγηθῆ σκέψις, ἂν ἐξήταξε τὸν λόγον τῆς πεποιθήσεώς της, θάπεφαινετο οὕτω:

Καὶ ποῖος νοήμων καὶ μνημονικὸς ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος ἔτυχε νὰ διαβάσῃ δύο τρία κατ'ἀλληλα βιβλία, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ, νὰ διαλεχθῆ, νὰ ἀγορεύσῃ καὶ νὰ διδάξῃ καὶ ὄλας; Καὶ ἂν ἔτυχε νὰ ἔχη κάποιαν εὐχέρειαν εἰς τὸ γράφειν νὰ ἐκδώσῃ καὶ σύγγραμμα δημοσιεύων κατόπιν ὁ ἴδιος τὰς περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἔργου του κρίσεις εἰς ἐφημερίδας;

Ἡ πεποιθήσις αὐτὴ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν πολλῶν εἶναι ἐκ τῶν τρωτῶν σημεῖων τῆς Ἱστορίας.

Πρόκειται ἐννοεῖται περὶ ἀναβιωτικῆς ἐργασίας τοῦ ἀμέσου ἢ τοῦ ἀπωτέρου παρελθόντος; ἂν ὅμως ὡς θέμα τοῦ ἱστοριογράφου ἦσαν τὰ σύγχρονά του ὅπωςδῆποτε γεγονότα, τότε δὲν θὰ εἶχεν ἀνάγκην οὔτε νὰ κοπιᾷ καὶ νὰ διαβάζων. Θὰ ἤρχουν εἰς αὐτὸν αἱ ἐφημερίδες—τὸ πασατέμπο τῶν διανοουμένων—καὶ αἱ πεποιθήσεις του. Θὰ γράψῃ δὲ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ Ἀπομνημονεύματα, προωρισμένα ὅμως, πλὴν Ἀποσπασμάτων τινῶν, τὰ ὅποια θὰ ἐπιδαψιλεύῃ ἐνίοτε εἰς τὸν Τύπον, νὰ ἐκδοθῶν μετὰ θάνατον.

Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἓν δεύτερον εἶδος συγγραφέως.

Ούτος μελετᾷ καί δέν διαβάζει ἀπλῶς. Δέν ἔχει μόνον σχετικά τινα ἐφόδια, ἀλλά καί εἰδικά δέν ἔχει μόνον τήν δύναμιν νά ἐκθέτῃ τὰ γεγονότα, ἀλλά καί νά ταξινομήσῃ αὐτά, νά τὰ ἐπαληθεύῃ, νά προβάλῃ εἰς συγκριτικᾶς σκέψεις, εἰς ἐξακριβωτικᾶς ἀποδείξεις, καί τὸ σπουδαιότερον εἰς γενικεύσεις, στηριζομένης ἐπὶ ἀναμφισβητήτων λεπτομερειῶν.

Ἐπίσης δέ καί τρίτον εἶδος ἀναβιωτοῦ τῶν παρελθόντων. Οὗτος εἶναι ὁ ἐρευνητὴς πρὸς ἀνακάλυψιν νέων πηγῶν καί πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῶν ἠπωσδήποτε γνωστῶν. Ὁ περισυλλέγων πᾶσαν σχετικὴν χειρόγραφον ἢ ἐντυπὸν ἐργασίαν ἀπὸ τῆς ἐκτενεστέρας μέχρι τοῦ ἀπλοῦ σημειώματος. Ὁ ἀλτρουιστικῶς ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, τῆς ὁποίας καταδηλοῦται ἐμπνευσμένος καί πιστὸς μύστης.

Εἶναι *πρόσωπον ἱερὸν*, ὅπως ἀπεκάλεσε κάποτε μεγαλοφώνως ἀναδιφητὴν τινα τοῦ παρελθόντος ὁ ἀλησμόνητος Σβορώνος.

Τὸ πρῶτον εἶδος, εἰς τὸ ὅποιον ἀνήκει καί ὁ διαλέκτης τῆς ἐκδρομῆς, εἶναι ὁ *ιστοριογράφος*.

Τὸ δεύτερον εἶναι ὁ *ιστορικός*.

Τὸ τρίτον εἶναι ὁ *ιστοριοδίφης*.

Ὁ ιστοριογράφος εἶναι ἀπλῶς συγγραφεύς, καλὸς ἢ κακὸς εἶναι ἄλλο ζήτημα. Ὁ ιστοριοδίφης εἶναι ἐπιστήμων. Ὁ δὲ ἱστορικός καί τὰ δύο. Καί ἐπλανήθησαν μὲν κατὰ τὸ παρελθὸν ἢ ἠθέλησαν νά πλανηθοῦν ὡς πρὸς τὴν διάκρισιν ταύτην τὰ Κράτη, ἀλλ' ἢ κοινὴ πεποιθήσις, ἢ ὁποία φθάνει εἰς συμπέρασμα χωρὶς κἄν νά σκεφθῇ, χειροκροτεῖ τὸν πρῶτον, ἐκτιμᾷ τὸν τρίτον καί ἀφοσιοῦται εἰς τὸν δεύτερον.

Δέν πρέπει ὡς ἐκ τούτου νά ἀδικῶμεν τοὺς φρονούντας ὅτι ἡ ιστοριογραφία εἶναι προωρισμένη δι' ὅλους καί ἡμπορεῖ νά ἐκτελεσθῇ ἀπὸ ὅλους.

Κάποιος συγγραφεύς, γενικῶς σκεπτόμενος, τοποθετεῖ τὴν Ἱστορίαν μεταξὺ τῆς Ποιήσεως καί Φιλοσοφίας.

Ἐπίσης τινὰ ἐποψὶν θὰ ἠδύνατο νά ἔχῃ κάπως δίκαιον, ἀλλὰ πάντως θὰ ὤφειλε νά προσθέσῃ, ὅτι τὸ μεταξὺ δύο λίθων, πο-

λυτῶν μάλιστα, λικνιζόμενον ἐκτετον, ἡ Ἱστορία, δέν ἔχει κατὰ βάθος τὰ συστατικὰ οὔτε τῆς μίας οὔτε τῆς ἄλλης, καί ὅτι ἐνίοτε δύναται νά βαδίξῃ παραλλήλως χωρὶς νά συναντᾶται. Διότι ὅταν προβάλλεται μία προσωπικότης, ἐν γεγονός, μία περιπέτεια, μία σκηνή, ἐν πολὺπλοκον καί σημαντικὸν συμβάν, δύναται νά προκαλέσῃ μίαν ποιητικὴν σκέψιν, καί μίαν φιλοσοφικὴν, ὅπως καί μίαν ἱστορικὴν, ἀνευ ὅμως οὐδεμίας πρὸς ἀλλήλας συμπτώσεως.

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς Ἑλλάδος, ἔχουν καί ἡ ποίησις καί ἡ φιλοσοφία καί ἡ ἱστορία πολλὰ καί ποικίλα διὰ μέσου τῶν αἰώνων κοινὰ στάδια χαρακτηριστικῶν εἰς αὐτὰς ἐντυπώσεων, ἀλλὰ καί ὅλως διαφόρων διευθύνσεων.

Ἐπίσης ὅμως καί σημεῖα τινὰ εἰς τὰ ὅποια ἡ Ποίησις καί ἡ Φιλοσοφία ὀφείλουν ν' ἀκολουθήσουν ὡς πιστοὶ θεράποντες τὴν προπορευομένην Ἱστορίαν καί ἐκ καθήκοντος ἀλλὰ καί κατ' ἀνάγκην, διότι αὐτὴ κρατεῖ εἰς χεῖρας τὴν δᾶδα. Εἰς αὐτὴν ἔλαχε τὸ καθήκον νά παρακολουθήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν, ἀφ' οὗ χρόνου ἐξῆλθεν αὕτη τοῦ σπηλαίου τῶν θρόνων καί ἤρχισε νά ὀρθρίζῃ, νά καταυγάζεται, νά διαλάμπῃ, νά φθάνῃ εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς φωτοβολίας σημεῖον, καί πάλιν νά μειοῦται βαθμηδὸν ἢ ἐκτασις τοῦ φωτός τῆς, μέχρις ὅτου δυομένου καί τοῦ τελευταίου ἀστερισμοῦ τῆς, νά καταβυθίζεται εἰς τὸ σκότος.

Καί ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἐμφανίζεται ἡ δυσχέρεια τῆς ἀνιχνεύσεώς τῆς μέσα εἰς τὸ ἔρρεος τῶν αἰώνων.

Εἶναι ἐγκαταλειμμένη μέσα εἰς τὰς λαβυρινθώδεις τοῦ μεσαιῶνος διαδρομᾶς. Ἀπηλπισμένη δὲ τρέχει κατ' ὅλας τὰς διευθύνσεις καί παρκτηρεῖ.

Ἀλλὰ νά! Κάπου διαβλέπει ἀμυδρὸν σπινθηρὰ φῶτος. Περισώθη αὐτὸς μέσα εἰς τὴν στήχτην τῆς τελευταίας παραγκωιάς, παρὰ τὴν ὁποίαν ἐδιηγῆθη ἡ γρηᾷ εἰς τὰ ἐγγονάκια τῆς τὸ τελευταῖον παραμῦθι.

Ἐκεῖ εὕρισκει γονατισμένην ὁ δαδοῦχος ἱστοριοδίφης τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν. Ἐχει νεκρωθῆ, ἀλλὰ δέν ἐνεκρώθη, καί ἰδοὺ ὅτι ἀνένηψεν ἕξαφνα καί ἀνυψώθη καί ἐγίγανθθη ἐν ὄλῃ αὐτῆς τῇ συναισθήσει τοῦ προγονικοῦ μεγαλείου, εὐθύς ὡς ἠκούσθη ὁ κρότος τοῦ πρώτου τοῦ 1821 πυροβολισμοῦ.